

Motion till riksdagen 2021/22:3233

av **Daniel Bäckström m.fl. (C)**

Ett mer krigsdugligt militärt försvar i hela landet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att krigsdugligheten ska öka inom alla krigsförband och försvarsgrenar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hela krigsorganisationen ska vara färdigorganiserad senast 2030 och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt förmågeutveckling inom flygvapnet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt förmågeutveckling inom marinen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt förmågeutveckling inom armén och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om de frivilliga försvarsorganisationerna och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hela landet ska kunna försvaras och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samexistens mellan försvarets intressen och övriga samhällsintressen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av att se över tillämpning och praxis av Försvarsmaktens tolkning av miljöbalken och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ansvarig myndighet bör ges i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol, biogas och andra förnybara bränslen i beredskapslagringen av drivmedel och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en jämställd försvarsmakt är ett försvar för alla som bor i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det långsiktiga målet för andelen värnpliktiga 2030 ska vara minst 40 procent kvinnor och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge förbanden större möjligheter att till Plikt- och provningsverket önska jämställda grupper och underrepresenterat kön på vissa befattningar som ett sätt att få optimalt fungerande grupper utifrån förbandens egna behov och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbanden bör ha en medinflytandeofficer som blir en länk mellan värnpliktiga och förbandschefen och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla förband och garnisoner bör inrätta en oberoende visselblåsarfunktion med ett oberoende utredningsstöd som ska användas när anmälningar om ovälkommet beteende inkommer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att obligatoriska och standardiserade utbildningar om jämställdhet, värdegrund och medinflytande återkommande ska genomföras vid förbanden, för personal och värnpliktiga, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utbildning i jämställdhet, värdegrund och medinflytande ska ges återkommande under en värnpliktsperiod och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att försvarsmaktsledningen regelbundet följer upp och utvärderar förbanden på deras jämställdhets- och likabehandlingsarbete och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om meriterande karriärvägar inom Försvarsmakten och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att soldater som är kvinnor ska kunna genomföra övningar och strid med utrustning och skydd som inte hämmar deras rörelser och begränsar deras eller gruppens förmåga till strid och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla stödet till militära och civila veteraner och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av kortsiktiga och långsiktiga åtgärder för att säkra personalförsörjningen inom Försvarsmakten och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara möjligt att anställa soldater på längre tid än i dag och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om internationella insatser och exitstrategier och tillkännager detta för regeringen.

Säkerhetspolitiska och ekonomiska utgångspunkter

För att säkerställa den förmågehöjning som ett ändrat säkerhetspolitiskt läge kräver är det centralt att helheten i totalförsvarspropositionen 2021–2025 genomförs. Hela krigsorganisationen ska vara färdigorganiserad senast 2030 i enlighet med Försvarsberedningens förslag i Värnkraft. Försvarsanslagen behöver öka gradvis till 2 procent av BNP

till år 2030. Det finns en förväntan hos våra samarbetsländer att Sverige ska göra denna ambitionshöjning, och den är absolut nödvändig för att utveckla svensk försvarsförmåga utifrån den försämrade omvärldskontext vi lever i. Det är inte minst en trovärdighetsfråga. Därför är det viktigt att helheten i Försvarsberedningens förslag i Värnkraft genomförs fram till och med 2030.

De åtgärder som ska vidtas, inklusive den ekonomiska planeringsramen, ska säkerställa att det är möjligt fram till 2030. Det är en avsevärd och nödvändig ambitionshöjning jämfört med dagens situation, som i sig är en ambitionshöjning jämfört med föregående försvarsinriktningsperiod där ytterligare medel dessutom tillfördes under perioden. Centerpartiet som en del först av försvarsgruppen (2015–2018) bestående av regeringen, Centerpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna (del av perioden), och sedan som samarbetsparti till regeringen tillsammans med Liberalerna mellan 2019 och 2021 har haft en avgörande roll för att säkerställa dessa förstärkningar. Försvarets förmågehöjning är nödvändig och viktig. Nu behöver de beslut som fattats genomföras kommande år.

I totalförsvarspropositionen, som Centerpartiet förhandlade fram med regeringen och Liberalerna och som beslutades av riksdagen i december 2020 finns åtgärder definierade ska genomföras för att helheten av Värnkraft ska uppnås men som inte har rymts inom befintlig ekonomisk ram fram till 2025. Den beslutade kontrollstationen 2023 blir viktig för att säkerställa det. Därtill blir kommande försvarsberedning viktig för att ytterligare blicka framåt och höja ambitionsnivån, inte minst inom armén fortsatt. De fördyrningar som aviserats för de nya ubåtarna och Gripen-planen ska inte få urholka satsningarna på armén. Det är viktigt att Försvarsmakten och övriga myndigheter i det militära försvaret arbetar utifrån principen utformning i enlighet med avdelad ekonomi, det som på engelska benämns design to cost. Det innebär att anskaffning av materiel såväl som förbandsverksamheten måste anpassas efter tillgängliga medel, till exempel när det kommer till volym och kravspecifikationer.

Hybridkrigföring, gråzonsproblematik, den militärtekniska utvecklingen och Sveriges militärstrategiska läge i en allt mer viktig Östersjöregion ställer nya krav på det svenska försvaret, bland annat vad gäller uthållighet, beredskap och krigsduglighet. Oroligheter både inom Europa och i Europas närområde är ytterligare faktorer som gör den säkerhetspolitiska situationen instabil och oförutsägbar. Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas och det manar till kraftfull handling. Det kan inte heller uteslutas att militära maktmedel eller hot om sådana kan komma att användas mot Sverige. Sverige blir oundvikligen påverkat om en säkerhetspolitisk kris eller väpnad konflikt uppstår i vårt närområde. Totalförsvaret ska utformas och dimensioneras för att kunna möta väpnat angrepp mot Sverige inklusive krigshandlingar på svenskt territorium.

Det är därför nödvändigt att skapa förutsättningar för att förbättra landets militära förmåga. Totalförsvarspropositionens beslut innebär att Sverige knyts närmare Nato i och med att försvarsplaneringarna nu kan samordnas med varandra, en viktig förutsättning för att kunna planera agerande bortom fred. Men det räcker inte, eftersom detta inte innebär att Sverige får ta del av några säkerhetsgarantier och eftersom samordning är inte lika starkt som gemensam planering. Centerpartiet anser därför att Sverige behöver gå med i Nato. Sverige bygger säkerhet tillsammans med andra men står idag utan garantier att få hjälp av andra. Det är en alltför stor osäkerhet i Sveriges säkerhetspolitiska doktrin. Centerpartiet anser vidare att det bidrar till instabilitet och osäkerhet i östersjöregionen att Sverige inte är med i Nato. För att det svensk-finska försvarssamarbetet ska kunna utvecklas fullt ut givet det säkerhetspolitiska läget, bör Sverige likt

Finland också anta en Nato-option. Läs mer om Centerpartiets syn på den säkerhetspolitiska utvecklingen i vår kommittémotion **Internationellt samarbete i en ny tid** i utrikesutskottet.

Ett mer krigsdugligt försvar i hela landet

Svensk försvarsförmåga ska utvecklas så att hela landet kan försvaras genom ökad tillgänglighet och förbättrad operativ förmåga. Krigsförbanden ska öka sin krigsduglighet. Förmågan att samtidigt kunna mobilisera hela krigsorganisationen i händelse av höjd beredskap är av grundläggande betydelse. Beslutade organisatoriska förändringar i krigs- och grundorganisationen och beslutade stora investeringar bl.a. för att säkerställa grundläggande funktioner såsom ledning och logistik, att vidmakthålla och utveckla befintlig materiel, anskaffning av ammunition och förbrukningsmateriel samt nyinvesteringar ska genomföras.

Krigsdugligheten ska öka inom alla försvarsgrenar men för Centerpartiet är det särskilt prioriterat att säkerställa arméns krigsförband och deras förmåga. I likhet med försvarsbeslutet. Men vi behöver också se till att vi kan försvara svenskt territorium till sjöss och i luften genom att ha hög förmåga inom ubåtsjakt och våra flygstridskrafter samt genom att utveckla Sveriges luftförsvarsförmåga.

I försvarspropositionen framgår att om den ekonomiska ramen höjs åren 2026–2030, så är det Försvarsberedningens betänkande Värnkraft i sin helhet som ska genomföras och medlen ska användas till att förverkliga förmågehöjande insatser i de olika stridskrafterna i enlighet med nedanstående åtgärder. Redan nu planerar myndigheterna för att kunna genomföra dessa vilket vi tycker är bra. Den kommande kontrollstationen och Försvarsberedningens arbete efter valet 2022 blir viktigt för att säkerställa genomförandet av också dessa. Centerpartiet har hela tiden sagt att helheten av Försvarsberedningens rapport Värnkraft ska genomföras.

De åtgärder som listas i försvarspropositionen är att inom **flygvapnet** ska åtminstone tillföras fler robotar, förmågan att kunna basera flygstridskrafterna på spridda krigsbaser förstärks och att helikopterförbanden ska få rörliga basförband såväl som att omsättningen av bland annat radarsystem till sensorkedjan ska tidigareläggas samt finansieras innan 2030.

För **marinen** ska amfibieförbanden åtminstone förstärkas ytterligare materiellt med nya stridsbåtar i enlighet med vad aviserats i försvarsbeslutet.

Förstärkningen av **armén** som påbörjats under innevarande försvarsbeslutsperiod ska fortsätta. De i försvarsbeslutet aviserade förstärkningarna för att helheten av Värnkraft ska anses genomförts innebär att åtminstone modernt buret luftvärn anskaffas till armén, divisionsförmågan förstärkas med en ingenjörsbataljon och en underhållsbataljon och förbindelserkompanier ska tillföras för att lägga broar över större älvar och modern bromateriel anskaffas. Därtill ska sambands- och telekrigsförbanden tidigareläggas till innan 2030. Det är också viktigt att uthålligheten i krig förstärks och att våra soldater har modern och väl fungerande utrustning, både kvinnor och män. Ytterligare utrustning ska tillföras och nya eldhandvapen anskaffas till samtliga soldater. Därtill ska mer modern och tyngre materiel anskaffas till hemvärnet och väg- och vattenbyggnadskåren samt byggnads- och reparationsberedskapen återinrättas. De frivilliga försvarsorganisationerna ska förstärkas och uthålligheten i krig ska förstärkas genom anskaffning

av mer läkemedel, drivmedel och nödvändiga reservdelar samt lastbilar och ammunition. Logistikfunktionen ska förstärkas.

Frivilliga försvarsorganisationer

Centerpartiet värnar kraften i svenska frivilligrörelsen, och inte minst de frivilliga försvarsorganisationerna. De har och kommer alltid ha en viktig uppgift i det svenska totalförsvaret, bl.a. som bemanningsfunktion. Men deras roll är bredare än så. Deras uppgift för att engagera medborgare i försvaret av Sverige är grundläggande för försvarsviljan, försvarsförmågan och motståndskraften i lokalsamhällena. Det är viktigt att dialogen mellan både Försvarsmakten och de frivilliga försvarsorganisationerna, och övriga totalförsvarsmyndigheter och de frivilliga försvarsorganisationerna är god med utgångspunkt i insikten om ett ömsesidigt beroende och olika roller. De frivilliga försvarsorganisationerna behöver utvecklas vidare utifrån sina egna mervärden och förutsättningar och övriga myndigheters behov. Frivilligheten är ett sätt för människor runt om i landet att bidra med sin kompetens och erfarenheter till försvaret av Sverige, även om man inte är soldat, sjöman eller anställd för tidvis tjänstgöring inom Försvarsmakten. Det är det finaste som finns.

Närvaro i och samexistens med lokalsamhällen – en förutsättning för god totalförsvarsförmåga och folkförankring

Det är också viktigt med ett hela-landet-perspektiv när försvaret nu utvecklas och tillförs mer resurser. Hela landet ska kunna försvaras. Försvarsmakten ska fortsätta utvecklas på de orter där Försvarsmakten finns idag men också på de för totalförsvaret viktiga orter där ny- och återetableringar sker idag. Det är viktigt både för en utveckling av krigsförmågan och för att ta emot ett större antal värnpliktiga som vid slutet av 2025 ska uppgå till 8 000. Det finns också ett mervärde med fler etableringar utifrån ett folkförankringsperspektiv. Försvarsmakten ska synas och höras och finnas i människors medvetande, väcka nyfikenhet, stolthet, intresse och en vilja att själv bidra till försvaret av Sverige. Det har ett egenvärde men kan också vara viktigt i ett rekryteringsperspektiv eftersom människor vill kunna leva, bo och jobba i hela landet.

Det finns dock en osäkerhet både på de orter där Försvarsmakten finns idag och där de ska etableras kring hur verksamhet som inte är militär ska kunna utvecklas samtidigt som Försvarsmakten utvecklas. Väl medvetna om Försvarsmaktens särställning i exempelvis miljöbalken är det särskilt viktigt att försöka finna samexistenslösningar kring försvarets verksamhet på det lokala planet. Det finns en uppenbar risk annars att förtroendet för Försvarsmakten på det lokala planet urholkas både bland allmänhet och i de lokala och regionala styrena. Vi hör idag om fall där Försvarsmakten, också på orter där de funnits under mycket lång tid, nu plötsligt säger nej till enskilda bygglov på exempelvis altaner och enstaka toaletter i privatbostäder med argumentet att det möjliggör för fler permanentboende på orten, vilket de menar kan vara till men för försvarsförmågan. Alltså att fler permanentboenden per se skulle innebära men för försvarsförmågan. Det tycks som att Försvarsmaktens tolkning av begreppet ”påtagligt motverka totalförsvarets intressen” i 3 kap 9 § st 1 i miljöbalken är väl extensiv.

Det är vår övertygelse att antalet överklaganden kring försvarets verksamhet där de har exempelvis mark- och vattenanspråk, kan minska med tidig dialog och en vilja till gemensamma lösningar med styret i lokalsamhällena, och med en mer restriktiv tolkning av ”påtagligt motverka totalförsvarets intressen” i miljöbalken enligt ovan. Kanske också en bredare syn kring vad totalförsvarets intressen faktiskt är och kan vara. Försvarsberedningen, som ett exempel, skriver att övergången till förnybar energi kan innebära fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv.

Totalförsvarets intressen kan också motverkas av exempelvis, menar vi, minskad folkförankring och acceptans i lokal- och regionalsamhällena. Färre överklaganden kan snabba på nödvändiga processer och försvarsetableringar vilket är absolut nödvändigt kommande år. Folkförankring kan uppnås på många olika sätt, genom närvaro och synlighet men också vilja till tidig dialog och undvikande av intressekonflikter som inte behöver uppstå om dialogen förbättras och lösningsorienterad samverkan och om beslut fattas utifrån de möjligheter som miljöbalken ger. Försvarsmaktens särställning i miljöbalken är faktisk men det gynnar ingen, inte heller Försvarsmakten, att extensiva tolkningar görs som i övrigt hämmar all annan utveckling för samhällen och individer inom samma geografiska område som Försvarsmakten finns. Praxisutvecklingen som den blivit får orimliga konsekvenser för boenden och lokalsamhällena. Vi menar därför att en översyn av tillämpningen av miljöbalken och praxisutvecklingen behöver göras i syfte att föreslå förändringar som möjliggör en helhetsbedömning, bredare syn på totalförsvarets intressen och de facto samexistens mellan olika intressen inom samma geografiska område. Det är vår uppfattning att det också är viktigt att det finns en politisk vilja i de orter där ytterligare etableringar är aktuella vilket kan underlätta en etablering. God och tidig samverkan och vilja i olika skeden av en tillstånds- och beslutsprocess är grundläggande för framgångsrika och helt nödvändiga försvarsetableringar och försvarets utveckling på redan befintliga orter. Vi ser annars stor risk för lokal- och regionalutvecklingen på många håll i Sverige när försvaret nu växer, nämnas kan exempelvis Uppsala, Gotland, Göteborg och Dalarna.

Försvarsberedningen skriver i sin rapport Motståndskraft att omställningen till förnybar el bör kunna ge fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv. Samhällets grundläggande robusthet och dess förmåga att motstå fredstida kriser bidrar till den krigsavhållande effekten i totalförsvaret. En viktig aspekt är Sveriges energiförsörjning där omställningen till förnybar el ger fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv och bör beaktas i samhällsplaneringen av Försvarsmakten och övriga berörda myndigheter. Detta är formuleringar som återfinns i ”Inriktning för sammanhållande planering totalförsvaret” och något som Centerpartiet har under flera år. En viktig del i detta, som vi ser det, är att Försvarsmaktens arbete med samexistens och medverkan i planerings- och prövningsprocessen för energiproduktion behöver bli bättre, och ske tidigare i processen. Vi ser fram emot Försvarsmaktens redovisning av förutsättningarna för att använda s.k. villkorade tillstånd i dessa processer, såväl som deras fortsatta uppdrag att lära sig av andra länder där samma restriktivitet från deras nationella försvarsmyndigheter inte tycks gälla. Tyvärr redovisade Försvarsmakten inte det i enlighet med uppdraget i regleringsbrevet för 2020 i sin årsredovisning. Arbetet måste tas vidare.

Personalförsörjning

Jämställdhetsmålet om antalet värnpliktiga går trögt att uppnå

Försvarsmaktens mål är att 2025 ska 30 procent av de värnpliktiga vara kvinnor men det är långt ifrån att uppnås för Försvarsmakten som helhet. Inte heller målsättningen om 20 procent kvinnliga värnpliktiga år 2020 uppnåddes för Försvarsmakten som helhet, även om det är stor skillnad mellan förbanden. Sammantaget var 17 procent av de värnpliktiga kvinnor 2020. De senaste tre åren har i snitt ökningstakten varit 1 procent om året vilket gör att målet om 30 % 2025 tycks långt borta. Mer måste göras för att nå målet för Försvarsmakten som helhet.

Generellt sett är arméförbanden sämre än flygvapenförbanden och marinens flottiljer på att uppnå jämställd rekrytering. I flygvapnet ligger andelen kvinnliga värnpliktiga på mellan 24 och 40 procent där exempelvis Skaraborgs flygflottilj hade 40 procent kvinnliga värnpliktiga som ryckte in i september 2020, och marinens sjöstridsskola i Karlskrona har 31 procent kvinnliga värnpliktiga.

Det kan finnas flera förklaringar till skillnaden mellan vapenslagen. Som skäl anges av Försvarsmakten själva att teknikutvecklingen gör att vissa arbetsmoment underlättats inom marinen och flygvapnet och att stereotypa föreställningar om armén som ”manligt” gör att färre kvinnor söker sig dit. Man vill få fler kvinnor intresserade genom bl.a. skolinformatörer. Försvarsmaktens fokus på att genom ett ändrat språk nå fler kvinnor är vällovt och bra men inte tillräckligt. En rad olika åtgärder är nödvändiga för att göra armén också attraktivt för kvinnor att söka sig till. Det handlar inte om sänkta fysiska krav även om det är bra att Försvarsmakten kontinuerligt ser över vilka krav som ställs på olika befattningar.

Det kan vara en god idé att lära från exempelvis Norge som nu närmar sig 30 procent kvinnor vid krigsskolorna. Norge införde könsneutral värnplikt 2016. Endast 12 procent går dock vidare till befälsutbildning. Modern krigföring handlar om mycket mer än bara muskelstyrka och att vara snabb. Det handlar lika mycket om att kunna skaffa sig en lägesförståelse, orientera sig, vara en del av ett team och hantera vapen. Även om synen på kvinnor som militärer har varit ifrågasatt också i Norge så har kvinnor bidragit med annan viktig kompetens än muskelstyrka; det handlar bl.a. om att kunna göra fler saker samtidigt, ”multi-tasking”. Tidigare försvarschefen (ÖB) Haakon Bruun-Hansen säger i en intervju till NRK att försvaret har stärkt sin krigsförmåga sedan kvinnor kom in i försvaret^{1 2}.

Ovälkomna beteenden, förminskanden och sexuella trakasserier; förbanden lever inte alltid upp till Försvarsmaktsledningens policy och handlingsplaner

Under #metoo hörde vi om #givaktochbitihop om övergrepp och kränkningar inom Försvarsmakten. Många var vittnesmålen om sexuella trakasserier, förminskanden och ovälkomna beteenden som kvinnor utsatts för inom Försvarsmakten.

Försvarsmakten är bland de bästa i klassen när det gäller styrdokument och handlingsplaner för ökad jämlikhet och jämställdhet. Det högsta ledarskapet,

¹ <https://frifagbevegelse.no/debatt/kvinner-i-forsvaret-er-en-suksess-6.490.715103.53ebf2ca93>.

² https://www.nrk.no/norge/avtroppende-forsvarssjef_-kvinnene-gjor-oss-bedre-til-a-krige-1.15079165.

försvarsmaktsledningen, inkl. både ÖB och arméchef har vid upprepade tillfällen och oerhört tydligt lyft vikten av att stå upp för likabehandling, jämlikhet och jämställdhet. Inte minst efter #metoo men också senare. Deras budskap är att personer som ägnar sig åt kränkande behandling inte har en plats i Försvarsmakten. Trots det har vi i media det senaste året vid flera tillfällen kunnat läsa om kränkande beteenden som drabbat värnpliktiga på K3 i Karlsborg³, vi har i media kunnat läsa om att visselblåsare blivit uppsagda på studs medan beslut om misstänkta förövare drar i långbänk⁴. I utredningen kring K3 bekräftade Försvarsmaktens egna utredning att kränkande beteende hade förekommit men kom också till slutsatsen att det var enskilda händelser och inte strukturella problem.

Centerpartiet har under våren 2021 genomfört ett antal intervjuer med personer som under kortare och längre tid jobbat inom Försvarsmakten, några är fortfarande anställda, andra har efter mångårig tjänstgöring avslutat sina uppdrag och anställning. Vi har pratat med kvinnor och män med olika befattningar, inom olika försvarsgrenar. Vi har också varit i kontakt med Officersförbundet. Fram träder en bild av en arbetsplats där Försvarsmaktsledningens ord, alla policys och handlingsplaner inte får genomslag fullt ut i organisationen, allra minst ute på förbanden, även om förbanden också arbetar både med värdegrundsfrågor och har planer för likabehandling och jämställdhet. De vi pratat med ger intrycker av att arbetet inte sker systematiskt utan drivs av eldsjälur som inte ersätts när de slutar och att policys och handlingsplaner inte alltid följs upp av högsta ledningen vid förbandsbesök. Vi hör om befäl på förband som blundar, lägger dövörat till och inte visar med själ och hjärta att det är viktigt att policy och handlingsplaner får genomslag och praktisk betydelse. Vi hör om värnpliktiga som uttrycker att ÖB:s ord är PK. Som en av de intervjuade sa *”Det når inte ända ner, man ger dom svaren som dom vill höra och sen behöver man inte göra mer – det stannar på mellannivå.”* Något som dock nämns som mycket positivt och värdefullt av det som Försvarsmakten gör är bl.a. de kvinnliga nätverk för värnpliktiga som finns på förband där frågor och utmaningar dryftas, och där man kan ta stöd av varandra och erfarna kollegors erfarenheter.

Inom Försvarsmakten är behoven inom inte minst officersförsörjningen skriande och stora glapp finns att täcka kommande år när dessutom försvaret ska växa på fler orter runt om i landet. Försvarsmakten är undantagen kravet på att militära befattningar ska utlysas. Det har i grunden att göra med att militär personal ska kunna placeras där de bäst behövs, var som helst i landet. Många tjänster utlyses dock, även om vi har nåtts av uppgifter att många handplockas till tjänster och att utlysningarna inte sällan är för syns skull. Det finns tilltänkta och tillfrågade kandidater för tjänsterna redan innan. Dock är det så att uppfyller man kraven på samma nivå ska underrepresenterat kön gå före vid rekrytering.

Vi har förutom de vittnesmål vi själva hört, tagit del av slutsatserna från två stycken undersökningar, dels Försvarsmaktens egen medarbetarundersökning FM Vind, dels Officersförbundets egen medlemsundersökning.

Från FM Vind kan vi läsa:

- Andelen som anger sig varit utsatt för ovälkommet beteende ökat från 6,6 % till 7,1 % mellan 2019 och 2020.

³ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/forsvarsmaktens-utredningar-klar-bekraftar-brister-pa-jagarutbildningen>.

⁴ <https://www.st.nu/logga-in/visselblasare-larmade-om-missforhallande-inom-hemvarnet-fick-plotsligt-sparken-kanns-hanfullt>.

- Flest anger arbetskamrater/kollegor på förbandet som de som utsätter en för ovälkommet beteende. En klar ökning mellan 2019 och 2020.
- Det vanligaste förekommande uttrycket för ovälkommet beteende är genom subtila, upprepade handlingar som får individen att känna sig nedvärderad eller förminskad.
- Andelen som upplever att de är utsatta för diskriminering och kränkande särbehandling är på samma nivå 2020 som 2019, 32 %.
- Det är framför allt sexuella trakasserier som ökar procentuellt sett (från 5 % 2019 till 8 % 2020).
- Man ser också en ökning av de som anger sexuella trakasserier/övergrepp som något de själva upplevt sig utsatta för.
- Sexuella trakasserier – i följande bakgrundskategorier har en ökning från 2019 skett med minst sex procentenheter: Kvinnor, under 25 år, alla militära kategorier, anställningstid mellan 5–15 år.

I officersförbundets undersökning anger 17 % att de blivit utsatta för ovälkommet beteende, 15 % att de blivit utsatta för diskriminering och 1 % att de blivit utsatta för sexuella trakasserier.

Det kan så klart vara enskilda incidenter vid varje tillfälle, eller så finns det ett större problem som beror på organisation, ledning och förtroende, och som fortsatt måste adresseras. Vilket också görs, men kan aldrig göras nog.

Det är oroande att så pass många av de anställda anger att de blivit utsatta för ovälkommet beteenden och diskriminering såväl som att andelen som säger att de utsätts för sexuella trakasserier ökar, inte minst bland de unga kvinnorna. Att många också anger att det är kollegor som utsatt en för ovälkommet beteende kan innebära både att det är svårare att anmäla, men också att det kan vara svårare att komma till rätta med när chefer kanske måste rätta till sin kompis beteende. Kanske en person man själv anställt och handplockat in organisationen. Att under lång tid utsättas för subtila och nedbrytande och förminskande kommentarer kan tyda på att de som utsätter andra för det, vet att det är svårare att anmäla en subtil kommentar än ett rent övergrepp, men också att dessa passerar utan åtgärd, och därmed blir en del av ett kulturellt problem.

Att officersförsörjningen lider av stora, skriande behov kan också innebära en risk för att man låter ovälkommet beteende passera eller att konsekvenserna blir små för den chef/officerare som inte anmärker mot eller tar tag i problem som uppstår. Att det finns en kultur av att handplocka personer till olika tjänster kan också bidra till de höga siffrorna på personer som känner sig utsatta för diskriminering och kränkande särbehandling, åt båda hållen. Det är meriterande att ha gjort utlandstjänstgöring om man ska göra karriär i Försvarsmakten, och även om kvinnor som är officerare också gör utlandstjänstgöring möts kvinnor i mycket större utsträckning än män av samhällets fördomar om de åker iväg 6 månader och lämnar barn hemma. Barriären är högre för kvinnor att åka iväg. Män med små barn ifrågasätts inte ute i samhället på samma sätt även om de åker på utlandsmission. Det kan påverka kvinnors möjlighet att göra karriär inom Försvarsmakten senare i det fall kvinnor i mindre utsträckning är benägna att åka iväg på utlandstjänstgöring. Här kan det behöva ses över vilka erfarenheter som är meriterande inom Försvarsmakten i karriärstegen så att män och kvinnor har samma förutsättningar till vidare utveckling inom Försvarsmakten.

För att adressera de utmaningar som finns på jämställdhetsområdet, för att minska risken för ovälkommet beteende och för att män och kvinnor ska kunna göra karriär på lika villkor har Centerpartiet ett antal förslag till åtgärder, framtagna efter intervjuer

med ett antal nuvarande och tidigare anställda inom Försvarsmakten, unga och äldre, kvinnor och män, soldater, officerare och civilanställda. Förslagen kommer i mångt och mycket från personerna själva, utifrån deras erfarenheter av att arbeta inom Försvarsmakten. Det är värt att lyssna på.

1. Sätt ett högt långsiktigt mål för antalet kvinnliga värnpliktiga till 40 % år 2030 och intensifiera arbetet med aktiva åtgärder för att nå dit. Lär av länder som kommit längre än oss, exempelvis Norge för att uppnå målet om 30 procent värnpliktiga 2025.
2. Ge förbanden större möjligheter att till Plikt- och prövningsverket önska jämställda grupper och underrepresenterat kön på vissa befattningar som ett sätt att få optimalt fungerande grupper utifrån förbandens egna behov och bedömningar.
3. Varje förband bör ha en medinflytandeofficer med lång erfarenhet av praktiskt ledarskap och närhet till verksamheten som kan bli länken mellan de värnpliktiga och förbandschefen. Medinflytande står på två ben, det formella och det informella där förtroende byggs mellan människor.
4. Inrätta oberoende visseblåsarfunktioner inom alla förband och garnisoner och ett neutralt och oberoende utredningsstöd som ska användas om någon anmäler in incidenter till den. Den som anmäler ska inte känna att HR går arbetsgivarens ärenden.
5. Skapa en obligatorisk och standardiserad utbildning om jämställdhet, värdegrund och medinflytande som alla förband återkommande ska genomföra. Det ska inte vara upp till eldsjälarna att se till att dessa blir av utan det måste ske mer systematiskt och alla förband måste ha en person som ska kunna genomföra dessa utbildningar.
6. Den värdegrundsutbildning och de värdegrundssamtal som sker under värnplikten behöver genomföras regelbundet under hela utbildningen, inte bara under de inledande veckorna när de värnpliktiga inte känner varandra än.
7. Att förbandens arbete och organisation för jämställdhet och medinflytande tas upp och bedöms vid alla träffar mellan Försvarsmaktsledning och förbandsledning.
8. Utveckla vad som är meriterande i karriärvägen inom Försvarsmakten. Den som haft en organisation för likabehandling och jämställdhet, har lyft, tagit tag i och kommit till rätta med sådana problem som uppstår vid förbanden ska gynnas för det vid kommande anställningar. Det ska vara viktigare än att en person tjänstgjort utomlands.
9. Säkerställ att kvinnliga soldater kan genomföra övning och strid med utrustning och skydd som inte hämmar deras rörelser och begränsar deras eller gruppens förmåga att strida och som inte gör ont. Det handlar om grund och botten om överlevnad, om att kvinnors utsätts för större risker än män när utrustningen inte passar.

Anställda soldater och officerare

Personalförsörjningen inom Försvarsmakten är en av de största utmaningarna för framöver. Ökade krav på beredskap, historiskt sett låga utbildningsnivåer, en åldrande officerskår och nu en växande organisation med många värnpliktiga, ligger bakom utmaningarna. Här behöver vi tänka både i kort och långt perspektiv för att hitta lösningar. Flexibilitet och en bred palett av lösningar kommer behövas.

En lågt hängande frukt är att yrkessoldaternas visstidsanställningar på 8 + 4 år antingen förlängs eller att personerna vid behov kan gå vidare inom Försvarsmakten och

erbjudas utbildning och tjänst som exempelvis specialistofficerare. Då kan all den erfarenhet som byggts upp under 12 år finnas kvar inom Försvarmakten. Detta behöver genomföras i närtid.

Vi behöver snabbt komma upp till 8 000 värnpliktiga. För att också gynna officersförsörjningen framåt är det viktigt att utbilda kompanibefäl och plutonsbefäl, vilket skapar ett flöde in i yrket, vilket är bra för officersförsörjningen.

En annan åtgärd är att förlänga pensionsåldern så att den följer samma regelverk som gäller i samhället i övrigt. Den livserfarenhet som dessa besitter är värdefull att ta tillvara i försvarmakten.

Lönesättningen förhandlas av parterna men det är viktigt att Försvarmakten kan erbjuda goda villkor och goda incitament för den personal som är intresserad av att söka sig till, stanna kvar i ytterligare några år eller för den som vill återvända till Försvarmakten efter några år i civil karriär, exempelvis.

Veteraner

Sveriges veteranpolitik behöver fortsätta utvecklas. Det är bra att regeringen annonserat att en veteranstrategi ska tas fram även om regeringen kunnat göra mer, tidigare. Vi anser inte att regeringen gjort tillräckligt för att utveckla den sammanhållna veteranpolitik som Alliansen påbörjade. I takt med att fokus för svenskt försvar kommer att läggas på nationellt försvar av Sverige, det territoriella försvaret kan veteranbegreppet behöva vidgas och komma att omfatta fler. Idag är veteranpolitiken nära förknippad med att genomföra internationella insatser. Men oavsett om fokus ligger på nationellt försvar och internationella insatser behöver veteranpolitiken hållas samman. Genom att se helheten kan kontinuitet skapas också i veteranpolitiken. Sverige kommer fortsatt bidra till internationell fred och säkerhet genom internationella insatser.

Centerpartiet att de soldater och officerare, men även civilanställda, som genomför utlandsmissioner ska mötas med stor respekt och det är viktigt att det finns ett ordentligt omhändertagande efter en mission. Samtidigt drar ofta familj och nära anhöriga till den som är på utlandsmission ett stort ansvar hemma, kanske känner oro under tiden missionen pågår. Vi anser att mer behöver göras för att militära och civila veteraner och dess anhöriga ska få ett stöd som står i proportion till de risker och påfrestningar som de utsätts för.

Vi vill att ett veterancenter i ordets rätta bemärkelse skapas. Det ska vara ett samlat veterancenter som har i uppdrag att arbeta med militära och civila veteraner som bidragit till fred och säkerhet i krig eller katastrofområden. Veterancentret behöver få de resurser och den uppmärksamhet som krävs för att kunna erbjuda våra veteraner ett värdigt stöd på riktigt. Dels behöver vi lyfta de anhörigas roll och erbjuda även dem ett utökat stöd. Det är viktigt både för att uppmärksamma den tuffa period de får genomgå när deras närstående är utsänd på vad som kan vara ett livsfarligt uppdrag, men också för att det är en trygghet för våra veteraner att veta att deras nära och kära kan få stöd.

Veterancentret ska vara ett samordnings- och kunskapsnav som utsända och deras anhöriga kan vända sig till innan, under och efter en insats. Det är viktigt att det finns ett ordentligt omhändertagande under och efter en mission. Veterancentret ska vid behov därför också erbjuda psykologstöd och möjlighet till rekreation och återhämtning för de veteraner och anhöriga som behöver. Goda erfarenheter kan hämtas från det stöd som ges till försvarets veteraner i Norge, där ett likande center byggts upp med goda resultat.

Internationella militära insatser

Sverige har under många år deltagit i internationella insatser under FN-, Nato- och EU-flagg, alltid med FN-mandat i grunden. Även om deltagandet är lägre och antalet insatser färre nu jämfört med för några år sedan är de insatser som Sverige deltar i viktiga och gör skillnad i de länder där vi deltar. Det är alltså viktigt att Sverige deltar där och om vi kan göra skillnad. Efter den utveckling vi sett i Afghanistan med det snabba, fullskaliga amerikanska tillbakadragandet och talibanernas återkomst efter 20 år internationell närvaro måste svenskt bidrag till framtida militära insatser för internationell fred och säkerhet prövas utifrån vunna erfarenheter och en bred utvärdering.

Det är viktigt att det finns en tydlig exit-strategi för de internationella insatser som Sverige deltar i. Erfarenheter av tillbakadragandet i Afghanistan måste ligga till grund för utformningen av exitstrategier för framtida militära insatser. Sveriges bidrag till Afghanistan i stort, måste utvärderas i sin helhet, inkl. avslutet.

Det kan knappast ses som en framgång att de afghanska nationella säkerhetsstyrkorna efter 20 års uppbyggnad visade sig inte var redo att slåss på egen hand för att försvara sitt land mot talibanernas återkomst. Här finns mycket att lära för framtida insatser. Det är vår uppfattning att deltagande i internationella insatser bidrar till förmågeutveckling för det svenska territoriella försvaret, det är dock inte ensamt anledning nog till att fortsätta delta i internationella militära insatser. Det måste också finnas ett internationellt mervärde.

Det är viktigt att komma ihåg att den militära internationella insatsen i Afghanistan har, tillsammans med det omfattande bistånd som Sverige bidragit med under lång tid, gjort stor skillnad i människors vardag, inte minst kvinnor och barn. Det har möjliggjort skolgång för miljontals barn, tydligt förbättrat hälsovården i landet och mödradödligheten har minskat.

Sveriges samlade insats och närvaro behöver utvärderas, gärna i form av parlamentarisk utvärdering eller kommitté. Det är viktigt för att uppsumma och säkerställa av en bredare samsyn/seende kring olika fakta, mervärden och konsekvenser. Får vi inte det kommer vi landa i ständiga debatter om Afghanistaninsatsen och svenskt deltagande kring framtida insatser. Det är inte läge att i ”stundens hetta” landa i slutsatsen att Sverige inte ska delta i internationella insatser framöver. Sverige bygger fortsatt säkerhet tillsammans. Vi ska inte bli hemmablinda.

Daniel Bäckström (C)

Lars Thomsson (C)

Annika Qarlsson (C)

Mikael Larsson (C)

Kerstin Lundgren (C)

Magnus Ek (C)

Linda Modig (C)

Ola Johansson (C)